

Sáfrány Ferenc és Szekeres Zoltán

Az egyetemi hallgatók szociális összetétele és a tanulmányi eredmény korrelációja

Az oktatás osztályszempontú általános problematikája

A szociálpolitikai célok realizálása az iskoláztatásban – hogy társadalmi rendszerünk feltételei között a munkásosztály és a munkások döntő szerepet játszanak társadalmi és gazdasági életünkben –, megköveteli a tanügy és a társadalmi-politikai szervezetek magasfokú aktivitását az öngazgatású társadalomban.

A szociális különbségek csökkentésére irányuló törekvések a következőképpen nyilvánulnak meg. A szocialista öngazgatású társadalmi viszonyok között a tanügyre, az iskoláztatásra vár az a feladat, hogy a szociális különbségeket enyhítse és fokozatosan leküzdje. Ebben a társadalmi folyamatban az iskoláztatás szerepe, az új káderok nevelése és képzése, kik meghatározott szerepet töltenek be gazdasági és társadalmi életünkben.

Az iskoláztatásnak és a társadalmi-politikai szervezeteknek olyan általános feltételeket (anyagi, káderösszetétel) kell teremteni, amelyek lehetővé teszik a fiatal nemzedék számára a tanulást és a továbbképzést, függetlenül a szülők anyagi helyzetétől. Az öngazgatás az iskolákban meg kell, hogy szüntesse azokat a negatív jelenségeket, amelyek a család hátrányos anyagi helyzetéből, valamint egyes iskolák nehézségeiből erednek. Az öngazgatás az iskoláztatásban nem korlátozódhat csupán a jobb anyagi helyzetben lévő tanulók tudásának fokozására, továbbfejlesztésére. Az iskoláknak követni kell az oktatás és nevelés eredményeiben nyilvánuló törekvéseket, egyrészt azon diákoknál és fiataloknál is, akik hátrányos szociális környezetből és iskolákból kerülnek ki, másrészt azon diákoknál, akik előnyösebb feltételek mellett tanulhatnak. A tanügyi dolgozóknak sokkal nagyobb figyelmet kell szentelni a munkás, vagy földműves családból származó gyerekek és ifjak számára, kik nem rendelkeznek megfelelő anyagi és egyéb adottságokkal.

Az iskolák kötelesek azonos feltételeket biztosítani a munkás és paraszt fiatalság fejlődéséhez is. A szülők kedvező anyagi helyzete és az iskolák előnyösebb feltételei nem adhatnak jogot a felső vagy magasszakképzettség eléréséhez, csak meghatározott szociális helyzetben lévő fiatalok számára.

Ilyen feltételek mellett az iskolákra jelentős szerep hárul a szociális különbségek felszámolásának és az öngazgatású társadalom szociálpolitikai feladatainak elérésében, melyeknek eredményeként mindenki elfoglalja a társadalomban azt a helyet, amely képességeinek és tudásának megfelel. Csak ilyen feltételek mellett járulhat az iskoláztatás a szociális különbségek forrásainak csökkentéséhez, majd végül a megszüntetéséhez.

A kutató munka eredménye rámutat arra, hogy a kötelező nyolcosztály kulcsszerepet tölt be a szociális különbségek reprodukálásában. Ezért elengedhetetlenül szükséges harcot folytatni az olyan felfogások ellen, amelyek síkraszállnak és helyeslik a kötelező nyolcosztályos iskolarendszerben eddig használatos módszereket. Nem fogadhatók el azok az elvek sem, melyek csak a közép- és felsőfokú iskolák reformját írják elő, de elhanyagolják az alsóbb fokúét.

A vizsgálatból kitűnt az is, hogy az iskoláztatás második fokán már jelentős differenciálódások jelentkeznek, maguk az iskolák között, a szociális problémák leküzdésében. A gimnázium, mint minőségileg a legjobb másodfokú iskola, a szociális különbségek megoldásánál, az összes középiskolák közül, legkevesbé veszi ki részét. A szociálpolitika céljainak elérésére az iskolákban ki kell fejleszteni a társadalmi felelősség tudatát. Minden községet kötelezni kell arra, hogy megfelelő alapot és feltételeket teremtsen a munkásfiatalok és az arra rászorulóok továbbtanulására. Épp e feltételek hiánya okozza azt a jelenséget, hogy a munkáscsaládok gyermekei munkások, az értelmiségi családok gyermekei pedig értelmiségiek lesznek.

Ezen feltételek gyakorlati megvalósítását a következők szolgálják:

- ingyenes tankönyv és tanszerek,
- az ételmezés megszervezése,
- a gyermekek továbbtartózkodásának lehetősége az iskolákban megfelelő szakfelügyelet mellett,
- gyermeküdülőkben való nyaralások megszervezése és
- különféle egyéb segélyek.

Mindezt és más hasonló akciót támogatni és népszerűsíteni kell. Mindezek mellett külön ki kell emelni a tehetséges munkás és parasztfiatalok ösztöndíjazását szorgalmazó akciókat.¹

¹ A bevezető a „Szociális-gazdasági különbségek és a legalacsonyabb személyi jövedelemmel rendelkező munkások helyzete Vajdaságban” c. munka alapján készült.

Az újvidéki egyetem karai hallgatóinak strukturái

A következőkben bemutatjuk az újvidéki egyetem nyolc karán az 1971/72. iskolaévben beiratkozott rendes hallgatók strukturális összetételeit.

1. sz. táblázat

A hallgatók középiskolai végzettsége és az ott elért eredmény

Kar	Gimnázium	Megf. közép isk.	Egyéb köz. isk.	Össz.	Kitűnő	Jeles	Jórendű	Elég-séges
Közgazdasági	353	372	2	727	59	118	337	213
Gépészeti	98	233	5	336	91	159	79	7
Orvosi	146	12	—	158	109	35	14	—
Mezőgazdasági	164	203	80	447	24	52	243	128
Jogi	430	85	7	522	65	196	254	7
Term. tudom.	250	99	—	349	152	92	71	34
Technológiai	214	171	1	386	56	93	196	41
Bölcs.	323	47	16	386	72	89	163	62
össz.	1978	1222	111	3311	628	834	1357	492

A táblázati adatokból megállapítható hogy az Egyetem kereteiben működnek úgynevezett „elített”-Karak, ahova csak a középiskolások legjobbjai kerülhetnek be. Ilyenek az Orvosi, Természettudományi és a Gépészeti Karok. Már ez a jelenség egymagában is egy bizonyos mértékű szociális különbséghez vezethet, amiről a bevezetőben is szó volt, mert feltételezhető, hogy az értelmiségi családok gyermekeinek sokkal könnyebb elérni a középiskolai kitűnő vagy jeles eredményt, mint a munkásgyerekeknek.

2. sz. táblázat

A hallgatók szociális eredete

Kar	Össz.	Tiszt.	Munkás	Mezőgazd.	Szabad foglalk.	Egyéb
Közgazdasági	727	261	262	183	14	7
Gépészeti	336	98	110	77	—	51
Orvosi	158	77	16	13	11	41
Mezőgazdasági	447	216	131	75	2	23
Jogi	522	252	64	115	25	66
Természettudományi	349	153	74	62	11	49
Technológiai	386	159	151	76	—	—
Bölcsészeti	386	128	94	65	—	99
összesen	3311	1344	902	666	63	336

3. sz. táblázat

A hallgatók nemzetiségi összetétele

Kar	Össz.	Szerb	Horvát	Szlovén	Macedón	Crn. Ma- gorai	Ma- gyar	Más vajd. nemz.	Jugo- szláv	Egyéb
Közgazda- sági	727	355	59	2	3	76	97	6	98	31
Gépészeti	336	261	10	2	1	8	18	8	20	8
Orvosi	158	98	10	2	1	3	27	4	2	11
Mezőgazda- sági	447	308	31	—	5	23	33	8	33	6
Jogi	522	313	44	—	—	45	55	19	44	2
Termész. tudom.	349	236	10	—	—	19	32	9	40	3
Technol.	386	257	4	2	3	30	42	7	36	5
Bölcsész.	386	191	22	2	1	16	63	24	64	3
Összesen	3311	2019	190	10	14	220	367	85	337	69

A hallgatók szociális eredetét figyelve kitűnik, hogy az össz beiratkozott egyetemisták döntő részét, mintegy 40%-át a tisztviselő családból származó fiatalok képezik, míg a munkásszülők gyermekei e szám 29%-át teszik ki. Az össz beiratkozottaknak csak 20%-a földműves családból származó. A táblázat azt is bizonyítja, hogy a beiratkozott munkás és parasztfiatalok nem arányosan oszlanak meg az egyes karok között, hanem bizonyos egyetemi karokra korlátozódnak.

A vizsgált minta metodológiai magyarázata

A vizsgálat alanyai: a szabadkai Közgazdasági kar 1971/72. évfolyamából az Ipari tagozat és a Magyar csoport hallgatói, azzal a feltétellel, hogy a szociológia vizsgát letették. A felmérés az 1971/72. évfolyam három vizsgaidőszaka (június, szeptember, október) után készült.

Az elemzésnél a Közgazdasági karon működő szakok statisztikájából kiindulva az Ipari tagozatot vettük alapul. E szak szolgálja legreálisabban a vizsgálat céljait. A fent említett statisztikából ugyanis egyrészt az tűnik ki, hogy az elmúlt időszakról napjainkig a Kereskedelmi szakon a hallgatók középszikolai átlageredménye a legjobb, a Mezőgazdasági szakon pedig a leggyengébb volt. A vizsgálat alanyául vett Ipari szak eredménye viszont e kettő között mozgott.

Másrészt a tagozatok között szociális eredetű megoszlás is észlelhető. A Kereskedelmi szakra túlnyomórészt értelmiségi és kedvezőbb anyagi

helyzetben lévő családok gyerekei jelentkeznek, míg a Mezőgazdaságira munkás és földműves szülők gyerekei iratkoznak be. Az ipari szakon ez a megoszlás a legkevésbé észlelhető.

A szabadkai Közgazdasági kar másik jellegzetessége a nemzetiségi nyelven való oktatás bevezetése és annak fokozatos kiszélesítése, továbbfejlesztése. E törekvés helytállóságát igazolja a magyar nemzetiségű hallgatók számbeli növekedése az egyetemen. Ebből kifolyólag a kutatás tárgyát kiszélesítettük a magyar nemzetiségű hallgatók vizsgálatára is.

A vizsgálat eredményei

A vizsgálatot az Ipari tagozat és a Magyar csoport hallgatóinak középiskolai végzettségével és az ott elért eredményekkel kezdtük. Az adatokat a következő táblázat mutatja.

4. sz. táblázat

A vizsgált minta középiskolai végzettsége és eredménye

ISKOLA	Tagozat	Középiskolai eredmény			
		Kitűnő	Jeles	Jórendű	Elégséges
Gimnázium	Ipari	4	6	33	13
	Magyar	4	12	11	3
Közgazdasági középisk.	Ipari	16	13	40	33
	Magyar	—	1	—	—
Egyéb középiskola	Ipari	—	8	13	6
	Magyar	—	1	—	1

Az 1971/72. tanévben az Ipari tagozatra legtöbben a közgazdasági középiskolát végzett tanulók közül iratkoztak be. Az össz beiratkozottaknak 55%-a közgazdasági, 30%-a gimnázium, 15%-a egyéb középiskolát végzett. A jelentkezők középiskolai végzettsége túlnyomórészt gyenge, függetlenül attól, hogy milyen középiskolából jöttek. A beiratkozottak 46%-a jórendű, 28%-a elégséges előmenetelű és csak a fennmaradt 26% jeles illetve kitűnő.

A magyar nemzetiségű jelentkezők legtöbbször, 95%-a, gimnáziumot végzett, ebből több, mint 50%-a jeles és kitűnő eredménnyel. Az adatokból kitűnik, hogy a magyar nemzetiségű fiatalok közül túlnyomórészt a gimnáziumot végzettek tanulnak tovább, míg a szakközépiskolások feltételezhetően munkába állnak. A másik feltételezhető ok pedig a kevésszámú

magyar nyelvű szakközépiskolában kereshető, melynek eredményeként a magyar hallgatók egy része, mivel szerb nyelven végezte a középiskolát egyetemi tanulmányait is ezen a nyelven folytatja.

5. sz. táblázat

A minta területi és szociális összetétele

Szociális eredet	Tagozat	Szabadka	Szab. körny.	Vajdasági SZAT			Bosznia	Horvát	Össz.
				Egyéb	Szerbia	Crna Gora			
Tisztvis.	Ipari	7	4	16	4	1	2	1	35
	Magy.	4	—	—	—	—	—	—	4
Munkás	Ipari	12	10	24	15	3	8	2	74
	Magy.	9	1	6	—	—	—	—	16
Földműves	Ipari	3	3	8	13	1	7	—	35
	Magy.	—	—	7	—	—	—	—	7
Szabad foglalk.	Ipari	4	4	6	—	—	2	—	18
	Magy.	2	1	1	—	—	—	—	4
Egyéb	Ipari	5	6	8	5	—	3	1	28
	Magy.	1	1	—	—	—	—	—	2

Az Ipari tagozatra jelentkezők többsége, 64%-a vajdasági, 20%-a szerbiai, a fennmaradt 16%-ból pedig legtöbb a bosznia-hercegovinai

E tagozaton a szociális összetétel viszonylag reális. Az összejelentkezők 40%-a munkás, 18%-a földműves, 18%-a tisztviselő, 24%-a pedig egyéb családból származik. Negatív jelenségnek tűnethető fel a kisszámú földműves családból származó hallgatók részvétele.

A magyar nemzetiségű egyetemistáknál a helyzet a következő: a jelentkezők 57%-a szabadkai, 9%-a Szabadka környéki, a fennmaradt 34% Vajdaság egyéb területeiről származik.

Szociális eredet szempontjából a következő megoszlás észlelhető: az összejelentkezők 48%-a munkás, 32%-a tisztviselő, szabadfoglalkozású és egyéb családokból származik. A fennmaradt 20% szociális eredete földműves, ami vajdasági viszonylatban kevésnek mondható, ha figyelembe vesszük e terület agrárjellegét.

6. sz. táblázat

Az iskolai végzettség és az egyetemen elért eredmény

ISKOLA	Tagozat	8 vizsga	7 vizsga	6 vizsga	5 vizsga és annál kevesebb
Gimnázium	Ipari	21	17	9	9
	Magyar	11	6	4	9
Közgazdas.	Ipari	39	20	30	16
	Magyar	—	1	—	—
Egyéb	Ipari	6	10	3	5
	Magyar	—	—	1	1

Az Ipari szakon a gimnáziumot végzett hallgatók 67%-a vizsga nélkül illetve egy halasztott vizsgával kezdte az új tanévet. A közgazdasági középiskolát végzetteknel ez az arány 54%-ra módosul. A gimnáziumot végzett hallgatók közül 13%-kal kevesebben zárták a tanévet 6, 5, illetve annál kevesebb vizsgával, mint a közgazdasági középiskolából jött egyetemisták.

A magyar nemzetiségű egyetemisták 55%-a kezdhetette az új tanévet halasztott vizsga nélkül, illetve egy halasztott vizsgával. A fennmaradt 45% 6, 5, illetve annál kevesebb vizsgával fejezte az első évet.

7. sz. táblázat

A középiskolában és az egyetemen elért tanulmányi eredmény

EREDMÉNY	Tagozat	8 vizsga	7 vizsga	6 vizsga	5 vizsga és annál kevesebb
Kitűnő	Ipari	18	3	—	—
	Magyar	2	1	1	—
Jeles	Ipari	11	8	6	5
	Magyar	7	3	1	1
Jórendű	Ipari	30	24	16	13
	Magyar	2	3	3	5
Elégséges	Ipari	6	13	20	12
	Magyar	—	—	—	4

Az Ipari tagozaton a kitűnő és jeles előmenetelű középiskolai bizonyítvánnyal rendelkező egyetemisták 59%-a tette le mind a nyolc vizsgát. A jórendű és elégséges középiskolai eredményű diákok 26%-a járt el hasonlóan. A különbség szembetűnő: azok a diákok akik a középiskolában a jobbak közé tartoztak az egyetemen is megtartották e helyzetüket. Kitűnő

előmenetelű középiskolás bizonyítvánnyal rendelkező egyetemisták közül nincs olyan aki 6, 5, illetve attól kevesebb vizsgát tett volna le a tanév folyamán. A jeles előmenetelűek 36%-a zárta az évet 6, 5, vagy annál kevesebb vizsgával. A jórendű és elégséges eredménnyel rendelkező hallgatók 44%-a járt el hasonlóan. Tehát itt is kifejezésre jut a jobb középiskolai eredménnyel beiratkozott hallgatók fölénye.

A magyar nemzetiségű egyetemistáknál a helyzet hasonló.

8. sz. táblázat

Területi összetétel és az egyetemi eredmény

TERÜLET	Tagozat	8 vizsga	8 vizsga	6 vizsga	5 vizsga és annál kevesebb
Szabadka	Ipari	11	9	5	5
	Magyar	8	4	2	3
Szabadka környék	Ipari	10	9	5	3
	Magyar	1	—	2	—
Vajdaság egyéb területe	Ipari	26	14	12	10
	Magyar	2	3	3	5
Szűkebb Szerbia	Ipari	8	10	11	7
	Magyar	—	—	—	—
Crna Gora	Ipari	2	1	1	1
	Magyar	—	—	—	—
Bosznia Hercegovina	Ipari	8	4	7	3
	Magyar	—	—	—	—
Horvátország	Ipari	1	1	1	1
	Magyar	—	—	—	—

Az Ipari tagozaton Vajdaság területéről származó egyetemisták 39%-a zárta az évet 8 vizsgával. Szűkebb Szerbiából 24%, Bosznia Hercegovinából, Crna Gorából és Horvátországból 33% tette le mind a 8 vizsgát. Hat, öt és annál kevesebb vizsgával Vajdaságból 33%, Szűkebb Szerbiából 49%, míg a többi jugoszláv területről származóknál ez az arány 42%.

Végül pedig vizsgálatunk a szociális származás és az elért egyetemi eredmény összefüggését kutatta. Ezeket az eredményeket tartalmazza a következő táblázat.

9. sz. táblázat

Szociális eredet és az egyetemi eredmény

SZOCIÁLIS EREDET	Tagozat	8 vizsga	7 vizsga	6 vizsga	5 vizsga és annál kevesebb
Tisztviselő	Ipari	11	9	8	7
	Magyar	3	—	—	1
Munkás	Ipari	26	19	15	13
	Magyar	3	4	3	6
Földműves	Ipari	13	9	10	3
	Magyar	1	2	1	2
Szabad foglalkozás	Ipari	4	8	2	2
	Magyar	2	1	1	—
Egyéb	Ipari	12	3	7	4
	Magyar	2	—	—	1

Az Ipari tagozatot és a magyar nemzetiségű hallgatók csoportját e pontnál együttesen elemeztük. A munkáscsaládból származó egyetemisták 32%-a, tisztviselő családból származók 35%-a, földműves családból 33%-a, szabadfoglalkozású családból 30%-a, egyéb foglalkozású családból 46%-a tette le mind a nyolc vizsgát. Hat, öt, illetve annál kevesebb vizsgát munkáscsalád gyermekei 30%-ban, tisztviselő családból származók 41%-ban, földműves családból származók 38%-ban, szabadfoglalkozású családok szülöttei 25%-ban, egyéb foglalkozású családból származó egyetemisták 40%-ban tett le.

*

Végezetül ha ki szeretnénk emelni a vizsgálat eredményeinek legszembe-tűnőbb adatait, akkor mindenekelőtt a Kar hallgatóinak szociális összetételére kell utalnunk, amely nem szabad, hogy megkétszerezően hasson. Ugyanis a Közgazdasági karra iratkozik a legtöbb munkáscsaládból származó fiatal, míg a többi Karokra meglehetősen kis számban jelentkeznek, melynek okai szemelláthatóan szociális eredetűek. A szociális különbségek által teremtett szakadékot sem az elemi, sem a középiskolai oktatás nem hidalta át, ezért elengedhetetlenül szükséges tovább szorgalmazni a társadalmi-politikai szervezetek és a tanügy szerepét ebben a kérdésben, hogy a lehetőségekhez mérten felszámolják ezeket a negatív jelenségeket.

*

Az adatgyűjtést a szociológia keretein belül működő Tudományos csoport magyar szaka végezte el Dr. Rehák László vezetésével. A csoportmunkában részt vettek még: Laki László tanársegéd, Újházi Péter, Ferenc Tünde, Ubori Ilona, Szekeres Zoltán és Sáfrán Ferenc egyetemisták.

Itt szeretnénk megemlíteni a kézi adatgyűjtés nehézségeit és időigényességét, ami mindenképpen jelentősen megnehezít egy ilyen, vagy ehhez hasonló kutatást. Tehát ez a tény is amellet beszél, hogy elengedhetetlenül fontos az az egyetemi kezdeményezés, miszerint a rendelkezésre álló elektromos számítógéppel a szükséges adatfeldolgozást lehetővé tegyék, mert ily módon az érdeklődő egyetemistáknak csak a minőségi elemzés munkálatai maradnának.

Rezime:

Socijalna struktura studenata u korelaciji sa postignutim uspehom na studijama

Realizacija društveno-političkih ciljeva u edukaciji iziskuje više angažovanja od strane obrazovnih i društveno-političkih organizacija u našem samoupravnom društvu, da bi se obezbedila odlučujuća uloga radničke klase u našem društvenom i ekonomskom životu u uslovima našeg društvenog sistema.

Ovaj istraživački rad pokazuje da je potrebna i opravdana ne samo reforma srednjeg i visokog školstva, nego se mora sprovesti i reforma osmogodišnjeg obaveznog školovanja da bi se prevazišle socijalne razlike.

Da bi se postigli željeni društveno-politički ciljevi moraju se obezbediti odgovarajući preduslovi. Besplatni udžbenici i učila, organizovanje ishrane, produženi boravak dece u školi, pomoć školske inspekcije, organizovanje dečjih odmarališta i druga pomoć može u mnogome da doprinese realizaciji ovih ciljeva.

Summary

The social structure of university students correlated to the school achievement

The realisation of social political aims in schooling requires more activities of educational and social-political organisations in our self-governmental society, in order to insure the decisive role of workers in our social and economic life under the conditions of our social system.

The present research work indicates that it is not only the reform of the secondary and high schools which is justified and necessary. In order to surmount and liquidate the social differences the reform of the compulsory primary school is also required.

When aiming at social-political solutions the adequate presuppositions must be warranted. Cost free text-books and school equipments, the organisation of alimentation, the whole day sojourn of children at school, the help of school-inspectorate, the organisation of children's holiday resorts and other assistance may promote the realisation of these aims.